

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Mededelingenblad van de
Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek

Nr. 578

P209467

september 2026

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.

Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist

Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Het mededelingenblad hoort bij *Rond de poldertorens*, het ledenblad van Sint-Guthago, en verschijnt maandelijks behalve in januari, juni, augustus en december.

Sint-Guthago
Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek
Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist
Correspondentieadres : Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitter :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 0495 12 45 29

caroline.terryn@telenet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

nicole.vanden.weghe@skynet.be

Hoofredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

famgeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907773

johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tillemans, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tillemans@telenet.be

Patrick Verbeke, Monnikendreef 37a, 8300 Knokke-Heist, tel 0475 289 175

patrickensuzyverbeke@gmail.com

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Wandeling door middeleeuws Damme

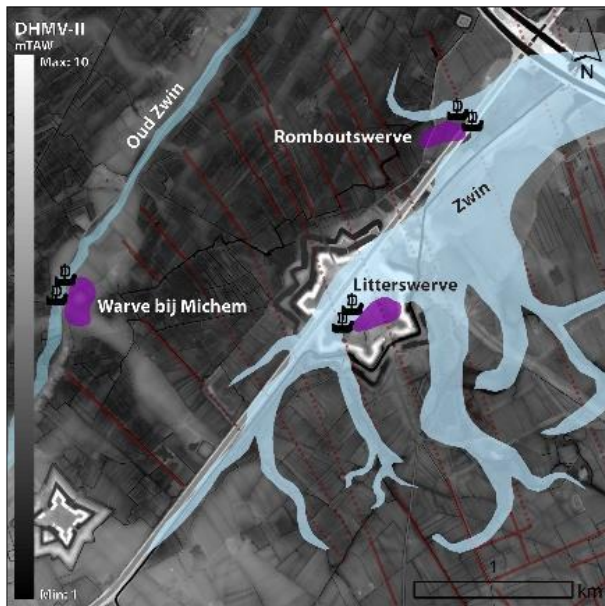
Op zondag 28 juni verzamelden 28 leden onder leiding van Jan Hutsebaut, erfgoedmedewerker bij de stad Damme, voor een wandeling door de stad, op zoek naar zichtbare en onzichtbare sporen van de Middeleeuwen.

De geschiedenis van Damme is vrij goed gekend. Een middeleeuws stadje, gelegen langs het Zwin, dat in de 13de eeuw zijn bloeiperiode kende. De verzanding van het Zwin leidde tot een economische achteruitgang. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) lag Damme in de frontlinie en werd het een garnizoensstad. Het graven van het Napoleonkanaal halveerde de stad. Pas in de tweede helft van de 20ste eeuw werd het een toeristische trekpleister. In de 20ste eeuw verschenen een aantal basiswerken over de geschiedenis en het erfgoed van de stad.

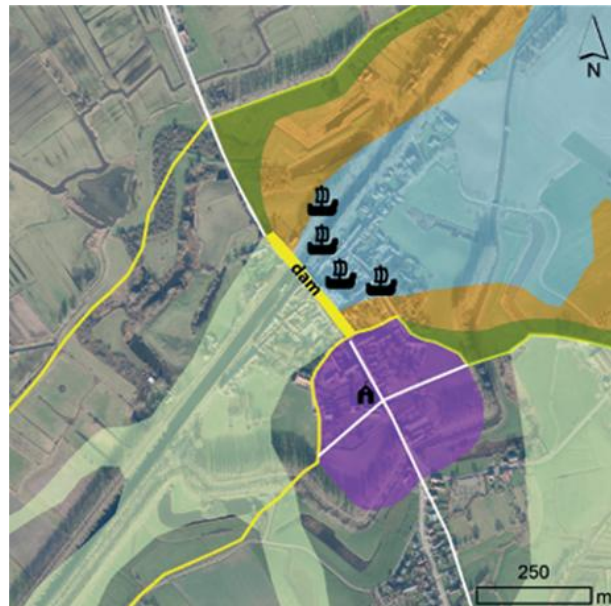
Recent is onze kennis over de periode 1150-1500 verruimd, vooral onder impuls van het project Verdwenen Zwinhavens (UGent) en diverse archeologische onderzoeken. Ook nu en de volgende jaren lopen er nog een aantal onderzoeken. Denken we maar aan het archeologisch onderzoek in de kelder van het Stadhuis (zomer 2026) of de opgravingen in de tuin van het Sint-Janshospitaal (2026-2027).

Tijdens de wandeling kregen de toehoorders een stand van zaken van het onderzoek, samen met een reeks onbeantwoorde vragen en onzekerheden.

EVOLUTIE VAN DE STAD 1150-1400

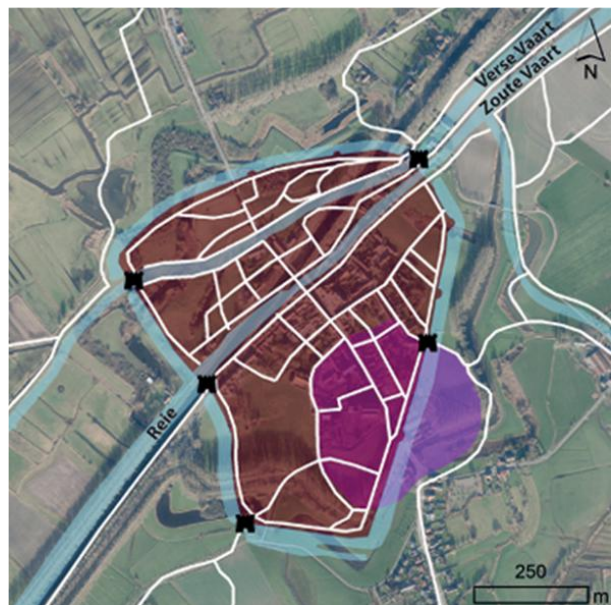
Litterswerve aan het Zwin © UGent

Kort voor 1180, na de afdamming © UGent

Ca 1300 © UGent

Ca 1400 © UGent

MARKT - STADHUIS

De wandeling startte op de Markt, al eeuwenlang het centrum van de stad. Het ligt langs de Kerkstraat, de centrale as van de stad. De Kerstraat is de dam, waaraan Damme zijn naam te danken heeft. Kort voor 1180 zal deze dijk het Zwin afgedamd hebben, waarna de haven volop tot bloei kon komen. De haven zelf lag achter de locatie waar nu het stadhuis staat.

Het huidige Stadhuis dateert uit de 15de eeuw, maar vervangt een ouder schepenhuis uit 1241, dat de helft groter was. Het gebouw wordt momenteel gerestaureerd. In de benedenverdieping heeft het archeologisch onderzoek van 2026 sporen blootgelegd van het eerste stadhuis. Het lijkt erop dat de benedenruimte onderverdeeld was in smalle, langwerpige 'kamers', ca. 4 m op 15 m. Gaat het hier om de 'kamers' die nog in de 15de eeuw verhuurd werden aan handelaars, zoals het in de stadsrekeningen vermeld staat? Het onderzoek loopt nog. We kijken uit naar de resultaten.

Let ook op de Doornikse steen in de zijgevel van het stadhuis, kant Jacob van Maerlantstraat. Hier heeft men de zijgevel van het 13de-eeuwse gebouw hergebruikt bij de bouw van 1464.

JACOB VAN MAERLANTSTRAAT

Huyse de Grote Sterre, een combinatie van twee huizen, en Huis Saint-Jean d'Angély, zijn allebei huizen die in de 15de en 16de eeuw in steen opgetrokken werden, maar met kelders uit de 13de eeuw. De huizen liggen langs de Jacob van Maerlantstraat. Voor de fusie van 1977 heette deze straat Hoogstraat, een verwijzing naar de dijkfunctie die deze straat had. Links lag hier de Zwinhaven, rechts stonden de stapelhuizen.

Huyse de Grote Sterre herbergt nu het kantoor voor toerisme, het Uilenspiegelmuseum en het bezoekerscentrum Damme en de Zwinstreek. In dit laatste vindt u uitgebreide informatie over de streek en de geschiedenis. Het Huis Saint-Jean d'Angély, waar in 1468 Karel de Stoute in het huwelijk trad met Margaretha van York,

is na een lange periode van restauratie toegankelijk voor een bezoek onder leiding van een gids.

HAVEN VAN DAMME

Vanop de hoek van de Jacob van Maerlantstraat en de Ketelstraat hebben we zicht op een waterpartij. Het is een restant van een historisch bouwwerk: het sas van de Lieve. In de 17de-eeuw, bij de aanleg van de zevenstervormige omwalling, werd het kanaal de Lieve binnen de stad geleid. Op deze plaats lag een sas. Enkele jaren geleden heeft men de helft van het sas gerestaureerd.

Achter het sas, waar nu een woonwijk staat, lag de middeleeuwse haven van Damme. Als we de kroniek van Guillaume le Breton mogen geloven, vonden hier in 1213 meer dan 1700 schepen beschutting. Le Breton vergezelde de Franse koning, toen die met zijn vloot de Engelsen bekampte. Hij was duidelijk onder de indruk van de rijkdom in de stad. Hij zag er zilver, stoffen uit Fenicië, huiden uit Hongarije, wijn uit Gascogne en La Rochelle en nog zoveel meer. Het werd hier verzameld en dan wereldwijd verzonden, schrijft Guillaume in zijn kroniek.

HARINGMARKT

Via de Ketelstraat kwamen we op de Haringmarkt. De naam van het pleintje verwijst naar de haringstapel die Damme had. Naast wijn was haring een belangrijk product voor de stad.

Waar nu de Haringmarkt ligt, lag tot de 17de eeuw de weg naar de Sint-Kathelijnepoort. De poort werd in de 15de eeuw aangelegd, wanneer de stad een tweede omwalling kreeg. Waar de poort zich juist bevindt, is nog niet vastgesteld.

Op de hoek van de Haringmarkt en de Pottenbakkersstraat werd enkele jaren geleden archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het eindverslag is nog niet gepubliceerd, maar tijdens het onderzoek kwamen sporen aan het licht die kunnen wijzen op activiteit in de 12de eeuw.

KERKSTRAAT

Via de Pottenbakkersstraat bereikten we de Kerkstraat, waar we een mooi zicht hadden op het Sint-Janshospitaal. Dit complex bestaat uit een centraal gedeelte uit het laatste kwart van de 13de eeuw. Rechts daarvan staat de Sint-Jansvleugel uit het midden van de 20ste eeuw, die binnenkort de plaats ruimt voor woningen; links bevindt zich de Margarethavleugel, gebouwd in 1907. Bij de bouw van deze vleugel vonden arbeiders een middeleeuws potje in aardewerk. Recent onderzoek toont aan dat het gaat om een pot in Paffrath-aardewerk, 1100-1250. Het is een van de weinige sporen uit de vroegste periode van de stad.

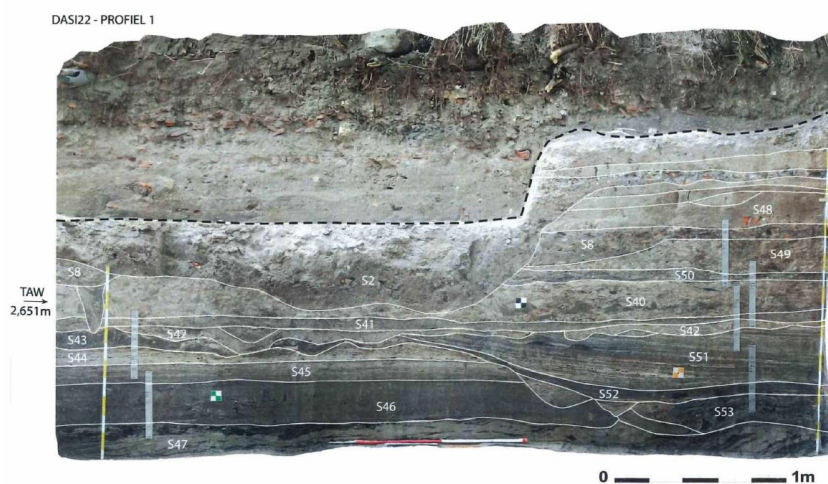
Op de hoek van de Kerkstraat en het Kerkplein ligt een bouwput. Binnenkort verschijnt hier opnieuw een woonhuis. Het archeologisch onderzoek in 2024 leverde spectaculaire resultaten: sporen van 12de-eeuws activiteit. Zien we hier restanten van Litterswerpe? Litterswerpe is een plaatsnaam die we kennen uit archivalische bronnen van ca. 1160. Hierin wordt verwezen naar een kerk en een haven. Tot nu toe is niet geweten waar zich kerk, haven of centrum exact bevinden. Onderzoekers plaatsten Litterswerpe in de nabijheid of in Damme, maar zonder hard bewijsmateriaal. Komt daar verandering in?

In de kerk – ook al een getuigenis van de rijke, middeleeuwse geschiedenis van Damme – liep een tentoonstelling over de kaart van Marcus Gerards. Deze 16de-eeuwse kaart toont een aantal interessante details over het uitzicht van het Zwinstadje, zoals poorten, bruggen en gebouwen. In hoeverre dit beeld overeenkomt met de stad in zijn 13de-eeuwse bloeiperiode, is voer voor discussie en onderzoek.

BURGSTRAAT

We wandelden verder in de richting van de Burgstraat. Net voor de school ligt een uitgestrekte weide, de Magazijnenbilk. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog was hier volop militaire bedrijvigheid. Voordien bevond zich hier het Begijnhof en het klooster. Dankzij het onderzoek van UGent in 2022 zijn die nu exact gelokaliseerd.

We hielden een laatste stop ter hoogte van de poort van het Sint-Janshospitaal. In het najaar zal men hier volop aan het werk zijn. Er komen nieuwe woningen. Voorafgaand start een grootscheeps archeologisch onderzoek. Het proefonderzoek van 2024 gaf zoveel mooie resultaten, van een 12de-eeuwse dijk tot 15de-eeuwse structuren, dat er een periode van 6 tot 9 maanden wordt uitgetrokken om dit binnenstedelijk gebied grondig te onderzoeken.

Damme. Sint-Janshospitaal. Profiel van WP1 met daarin 541, de oudste occupatielaag (Foto: T. Bradt, Monument nv). (Archaeologia Mediaevalis, 2024)

De verwachtingen zijn hoog gespannen. Zal met dit onderzoek de middeleeuwse geschiedenis van Damme en Litterswerve herschreven worden? Het zal ongetwijfeld veel nieuwe kennis opleveren over de vroegste geschiedenis van onze stad.

Net op tijd om in 2030 – Damme zal dan 850 jaar bestaan – een nieuwe stand van zaken te geven.

Verslag Jan Hutsebaut

Clusiana-tulpen op Moerkerke-kermis!

Wist je dat Moerkerke midden 16de eeuw een wereldberoemde gast ontving? Carolus Clusius - nu 500 jaar geleden geboren - was een van de grootste plantkundigen van zijn tijd en logeerde hier op het Kasteel, op uitnodiging van kasteelheer Karel van Sint-Omaars.

Clusius is de man die de tulp introduceerde in Europa — en déze tulp draagt zijn naam: Clusiana-tulp.

De Clusiana is niet zomaar een tulp. Slank met een spitse knop en sierlijk wuivend in de wind, is ze net iets wilder dan haar soortgenoten. Het mooiste: ze komt elk jaar terug en vermeedert zichzelf rustig verder.

In oktober is het plantseizoen.

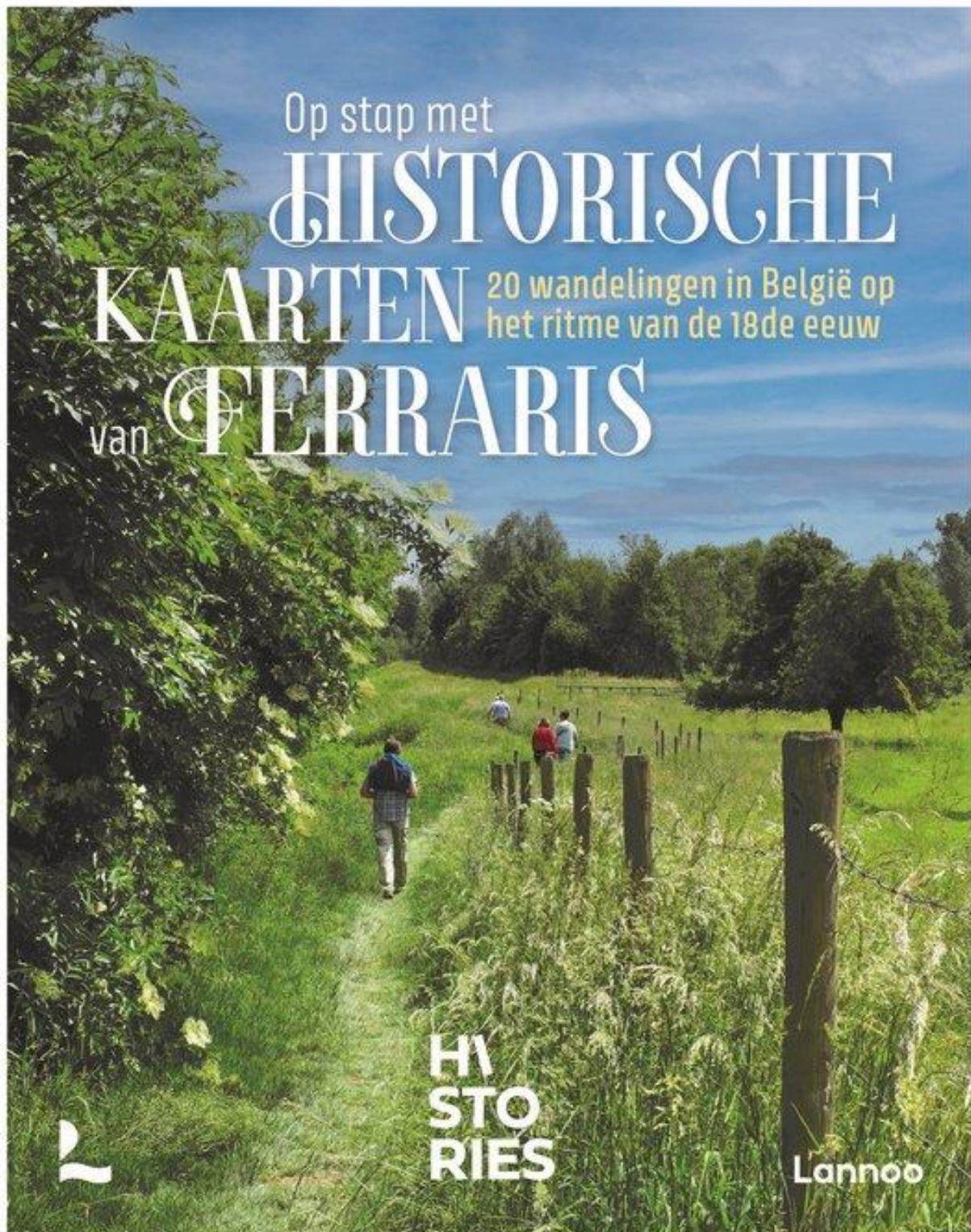
Haal je bollen op Moerkerke-kermis en geniet vanaf april van een stukje levende geschiedenis in eigen tuin.

Tot op 10 en 11 oktober!

Op zondag 10 oktober kan u ook het MIK bezoeken: het Museum in de kerk van Moerkerke van de Heemkundige Kring 't Zwin Rechteroever Damme.

Op stap met Ferraris

Trek je wandelschoenen aan en reis terug in de tijd. Met deze unieke wandelgids ontdek je hoe het Belgische landschap er in 1777 uitzag - en wat daarvan vandaag nog zichtbaar is. Twintig heemkundigen gingen, onder de vleugels van Histories, op pad met de beroemde Ferrariskaarten en stippelden elk een boeiende wandeling uit langs sporen van ons verleden. Deze gids combineert heldere wandelroutes met historische kaarten en verhalen, en laat je erfgoed beleven op het ritme van de 18de eeuw. Voor liefhebbers van wandelen, erfgoed en cartografie!

Kies een wandelbestemming en laat je verrassen door plekken waar het verleden nog tastbaar aanwezig is. Elke route neemt je mee langs bijzondere locaties die al op de Ferrariskaarten te vinden zijn – soms herkenbaar, soms subtiel verborgen in het landschap van vandaag.

De wandelingen zijn lusvormig en niet bewegwijzerd, maar dankzij de duidelijke kaartjes vind je moeiteloos je weg. Vergelijk onderweg het huidige landschap met de historische Ferrariskaart en ontdek zelf welke elementen de tand des tijds hebben doorstaan. Probeer hierbij zeker ook de Topoferrarisviewer van het NGI uit.

In de groene kaders vind je verdiepende achtergrondinformatie en boeiende anekdotes die de geschiedenis tot leven brengen. De rode kaders bundelen alle praktische info die je nodig hebt: afstand, startpunt, aard van de weg, hoogteprofiel enz.

Elke wandeling is opgedeeld in overzichtelijke trajecten. Zo kun je stap voor stap genieten van het parcours en gericht op zoek gaan naar historische sporen, zonder het overzicht te verliezen.

Ook Sint-Guthago werkte mee aan dit boek met bijdragen over Torhout (Martine Vandecavey en Rik Deketelaere) en Damme (Caroline Terry).

De Duinenabdij en de zee

Wie vandaag door de imposante ruïnes van de Duinenabdij in Koksijde wandelt, ziet vooral stenen. Maar achter die muren schuilt een verrassend verhaal over de zee, visserij, handel, en uitwisseling van goederen en ideeën. De nieuwe tentoonstelling De Duinenabdij en de zee laat zien hoe de zee niet alleen een bedreiging vormde, maar ook de motor was achter het succes van een van de grootste cisterciënzerabdiën van Vlaanderen. De expo loopt nog tot en met 3 januari.

Een gigantische abdij bouwen midden in een ruig duinlandschap, vlak bij de zee. Het klinkt als een onmogelijke opdracht. Toch groeide de Duinenabdij vanaf de 12de eeuw uit tot een van de machtigste abdiën van het graafschap Vlaanderen.

De nieuwe tentoonstelling De Duinenabdij en de zee in het Abdijsmuseum Ten Duinen vertelt een verhaal over mensen die leerden leven mét de natuur, in plaats van ertegen te vechten. Een verhaal over veerkracht, aanpassingsvermogen en gebruikmaken van de kansen die een dynamisch kustlandschap biedt.

Het begint allemaal bij de kluizenaar Ligerius, die zich in de 12de eeuw terugtrekt in de duinen tussen Veurne en de zee. Zijn eenvoudige leven spreekt anderen aan. Wat start als een kleine gemeenschap groeit in enkele generaties uit tot een bloeiende abdij die meer dan zeven eeuwen haar stempel drukt op de Vlaamse kust.

Van vijand naar bondgenoot

Leven aan de kust was allesbehalve vanzelfsprekend. Stormvloeden, stuivend zand en zout water maakten het bestaan hard. Toch zagen de monniken de zee niet alleen als een bedreiging. Integendeel.

De zee voedde de gemeenschap met vis, oesters en kokkels, maar bracht ook verbinding. Via de Noordzee onderhield de abdij

handelscontacten met onder meer de Engelse kust. Ze beschikte zelfs over een eigen vloot. Goederen, kennis en ideeën vonden zo hun weg naar Koksijde, waardoor de abdij uitgroeide tot een welvarende en invloedrijke gemeenschap. Dat succes was soms zo groot dat het algemene kapittel van de cisterciënzerorde de monniken moest herinneren dat hun schepen bedoeld waren voor eigen gebruik, niet voor commerciële handel.

De zee zit overal

De tentoonstelling toont hoe diep de zee verweven was met het dagelijkse leven van de abdij. Niet alleen op het menu, maar ook in de architectuur en kunst.

Bezoekers ontdekken onder meer vloertegels met vismotieven, schelpen verwerkt in bakstenen en decoratieve voorwerpen met maritieme verwijzingen. Zelfs het embleem van de abdij draagt een dolfijn. Zo wordt duidelijk dat de zee veel meer was dan een achtergronddecor: ze maakte deel uit van de identiteit van de abdij.

Meer dan een klassieke museumexpo

De tentoonstelling combineert archeologische topstukken uit de collectie van het Abdijmuseum met bruiklenen van andere instellingen. Illustraties van Arnold Hovart brengen het middeleeuwse kustleven tot leven, terwijl LEGO®-creaties van Little Brickroom jongere bezoekers op een verrassende manier meenemen in het verhaal. Daarnaast voorziet het museum een uitgebreid randprogramma met rondleidingen, familieactiviteiten, en later in het najaar lezingen over onder meer middeleeuwse visserij, visconsumptie en walvisvangst.

Voor wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van onze kust, is deze expo een mooie aanvulling op een wandeling langs de abdijsite. Plots krijgen de ruïnes een nieuwe betekenis. Je kijkt niet langer naar oude muren, maar naar de stille getuigen van eeuwen samenleven met de zee.

Op 25 okt 2026 spreekt Soetkin Vervust over Ferraris.
 Afbeelding: de Zwinstreek op het Weense exemplaar van de
 Kabinetskaart van Ferraris uit 1777.